

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено старшим викладачем кафедри політології *Т. А. Черненко*

Затверджено на засіданні кафедри політології Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 1 від 07.09.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Черненко Т. А. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни “Загальна теорія політики” (для бакалаврів) — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 28 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни “Загальна теорія політики”, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Загальна теорія політики” розкриває найважливіші напрями розвитку політичної думки, акумульовані в основних течіях і школах науки, а також різноманітні інтерпретації політичних проблем, які є визначальними для сучасної науки про політику.

Студенти повинні бачити як цілісність загальної теорії політики, так і альтернативність певних політичних поглядів, концепцій і теорій. Порівнюючи різні політичні теорії, необхідно розрізняти існуючі методологічні підходи в політичних дослідженнях. Таким чином, студенти мають можливість долучитися до дискусій, які відбуваються нині між представниками різних течій політичної думки. Очевидно, що студенти повинні знати про різноманітні аспекти основних політичних проблем, що є могутньою теоретико-методологічною передумовою формування сучасного стилю політичного мислення та політичної дії.

Основними принципами викладання та вивчення загальної теорії політики є фундаментальність, системність, єдність логічного та історичного, національного та загальнолюдського, суспільного та особистісного, теорії та практики, навчання та виховання.

Самостійна робота над навчальним матеріалом є індивідуальним видом роботи на семінарах, конференціях, передбачає виконання практичних завдань і контрольних робіт. Вона здійснюється відповідно до навчальних планів, навчальної і робочої програми з курсу.

Метою самостійної роботи студентів є:

- забезпечення фундаментальної теоретичної та практичної підготовки студентів;
- засвоєння методів самостійного вивчення навчального матеріалу, формування навичок пошуку більш глибоких знань;
- підвищення ефективності навчального процесу за допомогою організації позааудиторного навчання відповідно до особистих здібностей кожного студента;
- оволодіння студентами культурою розумової праці, вмінням орієнтуватися у потоці наукової інформації, розвиток незалежності мислення, формування власної точки зору на питання, що вивчаються.

Ефективність самоосвіти, яка є одним із основних методів навчання студентів, визначається постійністю, послідовністю і наполегливістю в роботі з навчальним матеріалом, здійсненням самоконтролю

лю, систематичністю занять, вмінням поєднати практичні навички з теорією.

Самостійна робота студентів денної форми навчання починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсом “Загальна теорія політики”.

Основними формами самостійної роботи є:

- робота з підручниками та посібниками;
- робота з науковою літературою та першоджерелами;
- самостійне вивчення окремих тем і питань до семінарських та практичних занять на основі навчальної, монографічної літератури, документів, матеріалів, періодичних видань;
- підготовка реферату;
- підготовка до аудиторної контрольної роботи;
- підготовка до консультації з викладачем;
- підготовка до заліку та екзамену.

Робота з літературою.

Студентові варто працювати одночасно з 2–3 підручниками.

У списку рекомендованої літератури з кожного модуля курсу подано монографії і статті вітчизняних вчених та політологів близького й далекого зарубіжжя. Звичайно, при підготовці не обов’язково обмежуватися цим списком.

Перш ніж розпочинати вивчення монографії чи статті, рекомендується ознайомитися з відповідним розділом підручника, щоб мати загальне уявлення про досліджувану проблему. Працюючи з монографією, найцікавіші факти, судження й висновки доцільно занотувати, обов’язково посилаючись на автора.

Якщо в науковій літературі зустрічається незрозуміла дефініція, обов’язково треба звернутися до відповідних словників чи довідників.

Екзамени та заліки є підсумковими формами контролю знань студентів і проводяться у письмовій формі.

Основними формами контролю самостійної роботи студентів є:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- письмові контрольні роботи;
- тестові завдання;
- співбесіди на консультаціях;
- перевірка персональних опорних конспектів;
- колоквиум.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	К-ть годин, відведених на опрацювання			
		лекції (Л)	практ., сем. зан. (ПЗ, СЗ)	сам. роб. студ. (СРС)	форма контролю
1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль І. Теоретико-методологічні проблеми загальної теорії політики				
1	Загальна теорія політики як наука та навчальна дисципліна	2		2	ПК
2	Теоретична інтерпретація політики	2		2	ПК
3	Позитивізм і біхевіоризм у політичній теорії	2	2	2	СР
4	Марксистська політична теорія	2	2	4	У
5	Політична теорія Макса Вебера	2	2	4	У
6	Інституційний та системний підходи до політичної теорії	2	2	2	ПК
7	Політична теорія сучасного ліберального реформізму	2	2	2	У
8	Консервативні політичні теорії	2	2	4	Т
9	Політична теорія: структуралізм і постструктуралізм	2		2	У
<i>Разом годин у модулі: 54, з них</i>		18	12	24	

1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль II. Проблеми взаємодії політичної влади, держави та громадянського суспільства				
10	Проблема політичної влади в ЗТП: історія та сучасний стан	2	2	2	У
11	Легітимність політичної влади	2	2	4	У
12	Політична влада в Україні	2	2	2	К
13	Держава – базовий інститут політичної системи суспільства	2	2	4	ПК
14	Типологія сучасних держав	2		2	У
15	Соціально-правова держава в Україні: проблеми становлення	2	2	4	СР
16	Громадянське суспільство як проблема сучасної політичної науки	4	2	4	У
17	Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні	2		2	Т
<i>Разом годин у модулі: 54, з них</i>		18	12	24	
	Змістовий модуль III. Політична система суспільства та політичний режим				
18	Політична система суспільства	4	2	4	У
19	Політична система сучасної України	2	2	4	КР
20	Політичний режим: поняття, типологія, динаміка	4	2	2	У
21	Демократичний політичний режим	2		4	СР
22	Тоталітарний політичний режим	2	2	4	У
23	Авторитарний політичний режим	2	2	2	У
24	Змішані політичні режими. Політичний режим сучасної України	2	2	4	К
<i>Разом годин у модулі: 54, з них</i>		18	12	24	

1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль IV. Демократія та демократизація				
25	Теоретичні аспекти демократії	4	2	4	У
26	Ціннісні аспекти демократії	2	2	4	У
27	Форми і моделі демократії	4	2	4	Т
28	Демократизація – вирішальний чинник оновлення сучасного світу	4	4	6	КР
29	Україна у пошуках стратегії демократичного розвитку	4	2	6	К
<i>Разом годин у модулі: 54, з них</i>		18	12	24	
Разом годин 216					

Форми контролю: усне опитування – У; контрольні роботи – КР; перевірка конспектів – ПК; перевірка завдань для самостійної роботи – СР; тестування – Т; колоквіум – К.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни “ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ”

Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні проблеми загальної теорії політики

Теми модуля

- Загальна теорія політики як наука та навчальна дисципліна.
- Теоретична інтерпретація політики.
- Позитивізм та біхевіоризм у політичній теорії.
- Марксистська політична теорія.
- Політична теорія Макса Вебера.
- Інституційний та системний підходи до політичної теорії.
- Політична теорія сучасного ліберального реформізму.
- Консервативні політичні теорії.
- Політична теорія: структуралізм і постструктуралізм.

- Готуючись до тем 1–2, студент має усвідомити, що політика виступає як визначне культурно-історичне явище. ЗТП вивчає феномен політики, аналізує різні аспекти політичного життя. Термін “політика” походить від давньогрецького polis (місто-держава) та його похідних politike (місцецтво управління державою), politeia (конституція). Ці поняття беруть початок від Платона та Аристотеля і вказують на державу як одну з центральних категорій політики, а точніше — політичної науки.

З’ясуйте, в чому суть загальної теорії політики як науки та навчальної дисципліни, її основні методи, категорії та принципи.

Даючи визначення поняття “політика” як одного із основних понять у ЗТП, зверніть увагу на його різноманітність як у підручниках і науковій літературі, так і в різних політичних теоріях сучасності.

Аналізуючи політику, з’ясуйте її особливості з точки зору теоретичної інтерпретації.

- Розгляд тем 3–9 потребує базових знань з історії зарубіжних політичних вчень, зокрема другої половини XIX — XX ст. Необхідно звернути увагу на особливості теоретико-методологічних проблем західної політичної теорії у XX ст., вплив на неї філософських, гносеологічних концепцій, особливо логічного позитивізму та біхевіоризму, а також з’ясувати наслідки такого впливу для науки про політику.

Особливу увагу варто звернути на значення для політичної теорії праць представників класичного періоду — Карла Маркса та Макса Вебера, концепції яких визначили подальший напрямок розвитку теорії політики.

Аналізуючи основні підходи, течії, національні школи сучасної теорії політики, необхідно визначити їх особливості, переваги та недоліки, місце та роль у методології політичних досліджень.

- При вивченні модуля необхідно зупинитися на проблемах становлення, основних напрямках та перспективах розвитку політичної теорії в Україні.

Питання для самостійного опрацювання

1. ЗТП як інтегративна наука.
2. Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології: марксистська політична теорія, політична теорія М. Вебера, біхевіоризм, системний аналіз політики.
3. Закономірності, принципи і категорії політичної науки.

4. Методологія ЗТП: еволюція та сучасний стан.
5. Загальнолюдське, соціальне і національне в політології.
6. Рациональне та ірраціональне у політичній науці і практиці.
7. Функції та завдання політичної теорії.
8. Інституціоналізація політичної науки в Україні. Чинники становлення політичної науки в Україні.
9. Фундаментальні напрями досліджень у вітчизняній політичній науці.
10. Утвердження політології як навчальної вузівської дисципліни.
11. Перспективи розвитку політичної теорії в сучасній Україні.
12. Походження та сутність політики.
13. Концепції політики.
14. Структура, суб'єкти та об'єкти політики.
15. Властивості та функції політики.
16. Типологія політики.

Тематика рефератів та доповідей

1. М. Вебер як основоположник політичної науки.
2. Вплив "чиказької школи" на розвиток політичної теорії.
3. Предмет ЗТП: труднощі визначення.
4. Політична географія як суміжна наукова дисципліна ЗТП.
5. Політична теорія в системі гуманітарних наук.
6. Категорії розвитку політичної теорії.
7. Сучасні методи дослідження політики.
8. Соціологічний аналіз політики.
9. Прогностична функція ЗТП.
10. Політична наука як чинник формування політичної культури студентів.
11. Генеза політичної науки в незалежній Україні.
12. Демократизація як один із базових напрямів політологічних досліджень в Україні.
13. Новітні галузі політологічних досліджень в Україні.
14. Роль політичної науки у розробці стратегії розвитку України.

Література [21; 25; 44; 62; 85; 86; 102; 104;
115–117; 120; 123]

Змістовий модуль II. Проблеми взаємодії політичної влади, держави та громадянського суспільства

Теми модуля

1. Проблема політичної влади в ЗТП: історія та сучасний стан.
2. Легітимність політичної влади.
3. Політична влада в Україні.
4. Держава — базовий інститут політичної системи суспільства.
5. Типологія сучасних держав.
6. Соціально-правова держава в Україні: проблеми становлення.
7. Громадянське суспільство як проблема сучасної політичної науки.
8. Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні.

Політична влада в ЗТП

- Влада визначається як здатність і можливість здійснювати свою волю певним суб'єктом чинити вирішальний вплив на діяльність та поведінку людей за допомогою відповідних засобів.

Аналізуючи сутність і зміст влади як соціального явища, треба звернути увагу на те, що вона зумовлена цілим комплексом і матеріальних, і духовних потреб людини, серед яких потреби свободи, самореалізації, самоствердження, розвитку як особистості тощо. Крім того, необхідно спостерігати еволюцію поглядів на політичну владу.

Політична влада має свою специфіку, виявляється як взаємодія суспільних інтересів суб'єктів політики на принципах організованого примусу, що здійснюється завдяки інституціоналізації влади і пріоритетності використання політичних засобів.

- Для визначення сутності політичної влади порівняйте характерні ознаки влади як соціального явища і політичної влади; виявіть спільне і відмінне між політичною і державною владою.

Актуальною є проблема легітимності політичної влади, причини її делегітимізації та шляхи подолання кризи довіри до влади. Надзвичайно важливо зосередитися на проблемах співвідношення легітимності та ефективності політичної влади.

Створення умов для ефективного функціонування політичної влади є ключовим завданням кожного суспільства і охоплює собою цілий комплекс заходів щодо його організації і самоорганізації, що по-

лягають у впровадженні державного правління і державного устрою, методів, принципів та засобів регулювання політичних процесів.

Для з'ясування реалізації влади в політичному житті суспільства необхідно розкрити її функції в життєдіяльності суспільства; розглянути реалізацію народовладдя в демократичному суспільстві; визначити сутність та умови функціонального розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову.

- Для з'ясування питання влади і владних відносин у сучасному українському суспільстві необхідно охарактеризувати зміст і характер трансформаційних процесів, їх складність і суперечливість в Україні. Увагу слід зосередити на сучасному стані та тенденціях розвитку суспільства, особливостях взаємовідносин гілок влади відповідно до політичної реформи 2004 року, проблемах делегітимізації влади та шляхах виходу із ситуації, що склалася; реформуванні судової гілки влади, розвитку місцевого самоврядування, розподілі повноважень суб'єктів політичної влади за Конституцією України, вирішенні актуальних соціально-політичних питань.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасні концепції політичної влади (Р. Даль, Т. Парсонс, М. Вебер, М. Крозье).
2. Сутність та властивості політичної влади.
3. Структура владних відносин і процес володарювання.
4. Влада як явище суспільного життя.
5. Форми реалізації політичної влади, методи володарювання.
6. Поняття легітимності політичної влади.
7. Джерела та типи легітимності.
8. Кризи легітимності та засоби їх врегулювання.
9. Суб'єкти політичної влади в Україні.
10. Владні відносини в сучасній Україні: взаємодія виконавчої, законодавчої та судової гілок влади.
11. Проблеми реалізації принципу розподілу влади в сучасній Україні.
12. Перспективи розвитку політичної влади в Україні після конституційної реформи.

Тематика рефератів та доповідей

1. Концепція політичної влади Т. Парсонса.
2. Влада та пов'язані з нею поняття.

3. Право як чинник політичної влади.
4. Ресурси влади.
5. Сутність та природа політичного панування.
6. Примус як метод володарювання.
7. Державна і політична влада: спільне і відмінне.
8. Типи легітимності політичної влади.
9. Соціальний консенсус як основа легітимності політичної влади.
10. Зовнішньополітичні джерела легітимності політичної влади.
11. Освітні засоби подолання кризи легітимності.
12. Співвідношення легітимності та ефективності політичної влади.
13. Статус та роль судової влади в Україні.
14. Легітимність політичної влади в сучасній Україні: проблеми забезпечення.
15. Інститут парламентаризму в Україні: історія розвитку та сучасний стан.
16. Становлення інституту президентства в Україні.
17. Політична влада та ЗМІ в Україні: проблема взаємовідносин.

Література [23; 33; 43; 49; 61; 63; 66; 71; 90; 93; 100; 103]

Політологічна теорія держави

- При підготовці питання про походження держави, її сутність та функції насамперед потрібно з'ясувати, що розуміється під поняттям “державна”, охарактеризувати особливості теорій походження та сутності держави, окреслити її найголовніші функції. Проблема визначення цього поняття полягає не лише у складності чіткого окреслення суто державних (несоціальних, юридичних чи політичних) феноменів, а і в історичній мінливості форм суспільного співжиття, зокрема державних форм. Адже охарактеризувати державну сутність можна, лише вичленувавши характерні складники за всіх історичних форм державності й на підставі аналізу теорій походження держави.
- З'ясувавши ж сутнісно-понятійні аспекти держави, варто перейти до аналізу історично-конкретних її форм (за усталеною формою) — форм державного правління та державного устрою, а також інші типи держави.
- При підготовці до теми “Соціально-правова держава в Україні: проблеми становлення” необхідно зупинитися на понятті “соціально-правова держава” в контексті загальносвітової цінності та його значенні для розбудови української держави. З'ясуйте основні проблеми та охарактеризуйте здобутки України на

шляху побудови соціально-правової держави. Проаналізуйте, що необхідно зробити для більш швидкого досягнення поставленої мети.

Питання для самостійного опрацювання

1. Загальна характеристика сучасних західних теорій про державу.
2. Теорії соціологічного та правового спрямування.
3. Соціальна держава: поняття та сутність.
4. Поняття історичного типу держави.
5. Підходи до типологізації держави.
6. Формаційний та цивілізаційний підходи: переваги та недоліки.
7. Сучасні типології держав.
8. Конституція України і практичне втілення ідеї демократичної, соціальної, правової держави.
9. Принципи соціальної, правової держави.
10. Становлення сучасної форми державного правління та устрою в Україні.
11. Форма державного правління в Україні за політичною реформою (8 грудня 2004 року): переваги та недоліки.
12. Перспективи розвитку адміністративно-територіального устрою України.

Тематика рефератів та доповідей

1. Історичні типи держави.
2. Договірні концепції виникнення держави.
3. Технократична теорія держави.
4. Теорія та практика соціальної держави.
5. Атрибути держави.
6. Сучасні форми державного устрою.
7. Парламентсько-президентські республіки: поняття та особливості.
8. Зовнішньополітичні функції держави.
9. Правова держава: ознаки та функції.
10. Типології держав.
11. Співвідношення типу і форми держави.
12. Критерії класифікації держав.
13. Національна держава.
14. Конституція України як основа становлення правової держави.
15. Форма правління в сучасній Україні.

16. Законодавча та виконавча гілки влади: проблема взаємовідносин в сучасній Україні.
17. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: моделі і варіанти.

Література [57; 76; 77; 82; 84; 88; 101; 110]

Проблеми громадянського суспільства в загальній теорії політики

- Громадянське суспільство — це суспільство вільних незалежних індивідів, головним суб'єктом якого виступає людина. Дослідження громадянського суспільства слід розпочати з визначення поняття. Далі варто ознайомитися з історією виникнення та становлення ідеї громадянського суспільства. Ідеї громадянського суспільства можна знайти ще в античності — у творах Аристотеля та Цицерона. Макіавеллі висловлював думку, що в суспільстві існують інтереси не лише держави. Т. Гоббс та Дж. Локк вперше використовують термін “громадянське суспільство”. Г. Гегель доводить самостійність цього поняття та явища.

Також слід розглянути умови, за яких можливе становлення громадянського суспільства, його взаємозалежність від наявності правої держави.

Потрібно проаналізувати основні характеристики взаємовідносин громадянського суспільства і держави. Назвати основні ознаки та сучасні концепції громадянського суспільства.

- Також необхідно простежити становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні, проблеми взаємодії з державою. Визначте, якими нормативно-правовими актами України закладено умови для розвитку громадянського суспільства, а які питання досі залишаються поза увагою законодавців.

Питання для самостійного опрацювання

1. Еволюція поглядів на громадянське суспільство.
2. Поняття та сутність громадянського суспільства.
3. Структура та фактори становлення і розвитку громадянського суспільства.
4. Принципи організації життя громадянського суспільства.
5. Держава і громадянське суспільство: діалектика взаємодії.
6. Передумови формування громадянського суспільства в Україні.
7. Конституція України і формування громадянського демократичного суспільства в Україні.

8. Сучасний стан розвитку громадянського демократичного суспільства в Україні.
9. Тенденції, напрями та чинники становлення громадянського суспільства в Україні.

Тематика рефератів та доповідей

1. Проблеми громадянського суспільства в українській політичній думці.
2. Чинники формування та розвитку громадянського суспільства.
3. Середній клас як основа громадянського суспільства.
4. Інститути громадянського суспільства.
5. Громадянське суспільство і правова держава: принципи взаємодії.
6. Громадянське суспільство у недемократичній державі: можливості функціонування.
7. Історичні передумови формування громадянського суспільства в Україні.
8. Правові засади становлення громадянського суспільства в Україні.
9. Фактори становлення громадянського суспільства в Україні.
10. Європейський досвід розвитку громадянського суспільства: можливості використання в Україні.
11. Українські молодіжні громадські організації: стан та перспективи розвитку.

Література [46; 48; 63; 68; 108]

Змістовий модуль III. Політична система суспільства та політичний режим

Теми модуля

1. Політична система суспільства.
2. Політична система сучасної України.
3. Політичний режим: поняття, типологія динаміка.
4. Демократичний політичний режим.
5. Тоталітарний політичний режим.
6. Авторитарний політичний режим.
7. Змішані політичні режими. Політичний режим сучасної України.

Політична система суспільства

- Вивчаючи тему, необхідно мати на увазі, що політична система суспільства — одна з найскладніших категорій політології. Слід з'ясувати, що така загальна теорія систем та дослідити внесок у розробку теорії політичних систем, здійснений Т. Парсоном, Д. Істоном, Г. Алмондом. Необхідно також проаналізувати погляди і підходи до структури політичної системи і зарубіжних, і вітчизняних учених.
- Крім того, вивчення теми передбачає усвідомлення того, що порівняння типів політичних систем за різними критеріями дозволяє глибше аналізувати їх переваги і недоліки. Розглядаючи це питання, треба з'ясувати, як змінювалися погляди на типологію політичних систем з античних часів до сучасності.
- Необхідно звернути особливу увагу на проблеми становлення та реформування політичної системи України, розкрити шляхи реформування всіх підсистем українського суспільства (економічної, соціальної, політичної, міжнародної та ін.) та проаналізувати основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України, дослідивши складові елементи цього процесу.

Питання для самостійного опрацювання

1. Зародження та розвиток системного аналізу політики.
2. Сучасні теорії політичних систем.
3. Поняття та сутність політичної системи суспільства.
4. Структура та основні характеристики функціонування політичної системи.
5. Функції політичної системи.
6. Типологія сучасних політичних систем.
7. Етапи формування політичної системи України.
8. Структура, функції і правові засади функціонування політичної системи України.
9. Основні характеристики політичної системи України.
10. Проблеми та перспективи реформування політичної системи сучасної України.

Тематика рефератів та доповідей

1. Поняття системи в політичній теорії.
2. Системний аналіз: центральні поняття.

3. Порівняльний аналіз теорій політичних систем Д. Істона та Г. Алмонда.
4. Політична система суспільства: культурологічний підхід до дослідження.
5. Роль держави у політичній системі суспільства.
6. Особливості демократичної політичної системи.
7. Фактори ефективності політичної системи.
8. Функції політичної системи суспільства.
9. Типи політичних систем у посткомуністичних країнах: порівняльний аналіз.
10. Конституція як фактор стабілізації політичної системи України.
11. Культурна підсистема політичної системи України.
12. Тенденції трансформації політичної системи сучасної України.
13. Диспропорції у процесі реформування політичної системи України.

Література [40; 52; 68; 84; 85; 92; 119; 121]

Політичні режими

- Відповідно до методів здійснення політичної влади, домінування регулюючих, узгоджуючих чи силових форм її забезпечення виокремлюються політичні режими — тоталітарний, авторитарний та демократичний, що базуються на відносинах залежності, взаємозалежності та незалежності політичних суб'єктів.

Внаслідок вивчення цього питання студент повинен знати основні підходи до розуміння сутності політичного режиму, типології політичних режимів, запропоновані і зарубіжними, і вітчизняними науковцями.

- Крім того, студент повинен вміти виокремити характерні ознаки демократичного, авторитарного, тоталітарного політичних режимів, їх різновидів та навести приклади їх функціонування в різних країнах.

При вивченні теми “Тоталітарний політичний режим” проаналізуйте особливості тоталітарного режиму як феномену ХХ ст., основні віхи розвитку поняття “тоталітаризм” в теорії політики, причини виникнення та особливості функціонування в різних країнах світу в минулому та в сучасності.

При вивченні теми “Авторитарний політичний режим” проаналізуйте авторитаризм у тому числі як перехідний режим, окрім характерних ознак, необхідно зупинитися на перевагах та недоліках, а також особливостях сучасного авторитаризму.

Демократичний політичний режим цікавий, в першу чергу, як мета, задекларована в Конституції України. Також необхідно звернути увагу на особливостях функціонування основних інститутів демократичного політичного режиму.

Вивчення змішаних (гібридних) політичних режимів є надзвичайно актуальним для класифікації сучасного політичного режиму в Україні. Тому необхідно зосередити увагу на типологіях змішаних режимів, запропонованих і зарубіжними, і вітчизняними дослідниками. Крім того, студент повинен вміти дати характеристику особливостям сучасного політичного режиму та перспективам його подальшого розвитку.

Питання для самостійного опрацювання

1. Еволюція концепції політичного режиму.
2. Сутність та основні параметри політичного режиму.
3. Типологія і динаміка політичних режимів.
4. Тоталітаризм як феномен ХХ ст.
5. Теоретичне осмислення тоталітарних політичних режимів.
6. Передумови тоталітаризму.
7. Основні ознаки та різновиди тоталітарних політичних режимів.
8. Поняття “авторитаризм”.
9. Передумови та основні ознаки авторитарного режиму.
10. Типологія авторитарних режимів.
11. Поняття та сутність демократичного політичного режиму.
12. Критерії та ознаки демократичного політичного режиму.
13. Поняття “посттоталітаризму” та “посткомунізму”.
14. Передумови, особливості та стадії посттоталітарних перетворень.
15. Посткомуністичні перетворення в СРСР, країнах Східної та Центральної Європи.
16. Поняття перехідного та змішаного політичних режимів.
17. Перспективи розвитку політичних режимів посттоталітарних країн.

Тематика рефератів та доповідей

1. Критерії класифікації політичних режимів.
2. Фактори нестабільності політичного режиму.
3. Чинники зміни політичних режимів.
4. Сучасні типології політичних режимів.
5. Особливості охлократичного політичного режиму.

6. Дослідження тоталітаризму в працях К. Поппера.
 7. Еволюція тоталітарного політичного режиму в СРСР.
 8. Тоталітарні режими в нацистській Німеччині та СРСР: порівняльний аналіз.
 9. Султаністичний політичний режим: поняття та ознаки.
 10. Ідеологія як основа тоталітарного політичного режиму.
 11. Роль ЗМІ у підтримці тоталітарного режиму.
 12. Особливості авторитарно-бюрократичного політичного режиму.
 13. Джерела легітимності влади в авторитарному політичному режимі.
 14. Авторитаризм як перехідний політичний режим.
 15. Специфіка виборчого процесу в авторитарному політичному режимі.
 16. Авторитарний політичний режим: проблема поділу влади.
 17. Ознаки демократичного політичного режиму.
 18. Демократичний політичний режим: недоліки та переваги.
 19. Умови становлення демократичного політичного режиму.
 20. Основні характеристики плюралістичної демократії.
 21. Корпоративна демократія: поняття та сутність.
 22. Посттоталітаризм та авторитаризм: спільне і відмінне.
 23. Посттоталітарний політичний режим: стадії розвитку (на прикладі СРСР).
 24. Специфіка політичної еліти та лідерства у посттоталітарному політичному режимі.
 25. Роль і місце політичної ідеології у посттоталітаризмі.
- Література* [27; 67; 70; 106; 110; 112–114; 125; 126]

Змістовий модуль IV. Демократія та демократизація

Теми модуля

1. Теоретичні аспекти демократії.
 2. Ціннісні аспекти демократії.
 3. Форми і моделі демократії.
 4. Демократизація — вирішальний чинник оновлення сучасного світу.
 5. Україна у пошуках стратегії демократичного розвитку.
- З'ясуйте, що розуміється під демократією, які її витоки та історичні форми. Слід пам'ятати, що термін “демократія” вживається у кількох значеннях.

Демократія — це організація політичного і громадянського суспільства, яка забезпечує реальне народовладдя, засноване на повазі прав і свобод людини і громадянина. Демократія — це влада народу, народовладдя, форма політичного, державного устрою, де визнається що народ є джерелом влади, його право брати участь у вирішенні суспільних, державних питань, при визнанні принципів свободи, рівності та інших прав громадян, яка передбачає введення правових гарантій і реалізацію їх у всіх сферах життя суспільства.

Проаналізуйте історичні етапи розвитку демократії: 1) демократія в античну епоху; 2) розвиток демократії в умовах середньовіччя; 3) демократія в період вільного підприємництва (капіталізму). Дайте характеристику формам демократії, зверніть увагу на їх особливості (безпосередня і представницька).

Аналіз теоретичних концепцій демократії, її принципів та інститутів дає можливість розкрити сутнісні риси демократії як форми організації політичного суспільства. Науковий підхід вимагає ще й аналізу реально існуючих демократичних інститутів, відносин, цінностей, їх практичного функціонування в конкретних суспільствах.

- Порівняльний аналіз сучасних систем політичної демократії дає можливість з'ясувати і загальні, і відмінні риси становлення і розвитку демократії як форми організації політичної влади, управління і всього соціального процесу життєдіяльності людей.

Дайте характеристику і зробіть аналіз сучасних систем політичної демократії (Американська, Британська, Французька системи; Соціал-демократична модель і демократія державного соціалізму).

- Треба зробити аналіз історико-культурних і соціально-політичних підстав і традицій в розвитку демократії України, значення волі та демократії в суспільно-політичному житті.

З'ясуйте особливості сучасного конституційного процесу, розбудови і розвитку політичної системи, еволюції інститутів парламентаризму та президентства в Україні, політичної культури та її впливу на розвиток демократії.

Дайте характеристику демократизації як глобального процесу сучасного світу, визначте особливості та характерні риси цього процесу. З'ясуйте суть “трьох хвиль демократизації”.

Проаналізуйте особливості України на шляху демократизації суспільних процесів, перешкоди та проблеми. Проведіть порівняльний аналіз демократизаційних процесів в Україні та колишніх республіках СРСР.

Питання для самостійного опрацювання

1. Демократія як гуманістична цінність.
2. Сутнісні риси демократії.
3. Багатоаспектність демократії як соціально-політичного і правового явища.
4. Виникнення демократії.
5. Поняття “демократія”: підходи до визначення.
6. Основні концепції демократії.
7. Форми і моделі демократії.
8. Поняття, об’єкт та суб’єкти демократизації.
9. Внутрішні та зовнішні чинники демократизації.
10. Ознаки та стадії процесу демократизації.
11. Особливості демократизаційних процесів у постсоціалістичних країнах.
12. Застій та регрес демократизації.
13. Передумови та чинники демократизаційних процесів в Україні.
14. Конституція України і демократизація українського суспільства.
15. Особливості демократизаційних процесів в Україні.
16. Тенденції та перспективи демократизації політичного життя в Україні.

Тематика рефератів та доповідей

1. Процес демократизації: особливості та ознаки.
2. Демократизація пострадянських країн: порівняльний аналіз.
3. Теорія “хвиль демократизації”.
4. Демократизація як глобальний процес.
5. Ресурси демократизаційних процесів в Україні.
6. Нормативне забезпечення демократизації політичного життя України.
7. Еволюція процесу демократизації в Україні.
8. Демократизація України: моделі і варіанти.

Література [56; 58; 59; 68; 73–75; 79; 80; 84; 87; 94; 98; 100; 107; 111; 114; 118; 122; 124]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Бєбик В. М.* Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: Моногр. — К., 2000.

2. *Бутенко А. П., Миронов А. В.* Сравнительная политология. — М., 1998.
3. *Гаджиев К. С.* Введение в политическую науку. — М.: Издат. корпорация “Логос”; Изд-во “Высш. образование”, 1998.
4. *Головатий М. Ф.* Політична психологія. — К.: МАУП, 2001.
5. *Головатий М. Ф.* Соціологія політики. — К., 2003.
6. *Горбатенко В. П.* Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Моногр. — К.: Видав. центр “Академія”, 1999.
7. *Ершиев А. А.* История политических и правовых учений. — 2001.
8. *Історія політології / За ред. І. А. Кирилюка.* — К., 2002.
9. *Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку.* — К., 1995.
10. *Політичні структури і процеси в сучасній Україні. Порівняльний аналіз / Відп. ред. Ф. М. Рудич.* — К., 1995.
11. *Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За ред. В. М. Пічі.* — К., 2001.
12. *Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студ. вузів.* — К., 2004.
13. *Політологія: Підруч. для студ. вузів / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка.* — К., 2001.
14. *Рудич Ф. М.* Політологія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти. — К., 2004.
15. *Рябов С. Г.* Політологічна теорія держави. — К., 1996.
16. *Сравнительное конституционное право.* — М., 1996.
17. *Українська політологія: витоки та еволюція: Навч. посіб. / За ред. Ф. М. Кирилюка.* — К., 1995.
18. *Загальна теорія держави і права / За ред. В. В. Копейчикова.* — К., 2000.
19. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права. — Харьков, 2000.
20. *Политология: Политическая теория, политические технологии: Учеб. для вузов / А. И. Соловьев.* — М.: Аспект Пресс, 2005. — 559 с.

Додаткова

21. *Авдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации. — М., 1994.
22. *Авторитаризм и демократия в развивающихся странах.* — М., 1996.
23. *Авторханов А. Г.* Технология власти. — М., 1994.

24. *Аз А.* “Порівняльна революція” і перехід до демократії у Центральній та Південній Європі // Політологічні читання. — 1992. — № 3.
25. *Актуальные проблемы современной зарубежной политической науки.* — М., 1990–1991. — Вып. 1–4.
26. *Алешина И. В.* Паблик рилейшнз для менеджерів і маркетерів. — М., 1997.
27. *Андерсон Р. Д.* Тоталитаризм: концепция или идеология? // Полис. — 1993. — № 3.
28. *Анохина Н. В.* Возможности прогнозирования результатов выборов на посткоммунистическом пространстве // Выборы в посткоммунистических обществах. — М., 2000.
29. *Анохина К. В., Брандес М. Э.* Роль СМИ в избирательном процессе // Выборы в посткоммунистических обществах. — М., 2000.
30. *Ардан Ф.* Франция: государственная система: Пер. с фр. — М., 1994.
31. *Арендт Х.* Традиции и современность: к истории политических идей // Гос. и право. — 1991. — № 3.
32. *Бабанин В. П.* Тайны великих пирамид. — СПб., 2000. — Сер. Мир культуры, истории и философии.
33. *Бабкин В. Д., Селиванов В. Н.* Народ и власть. — К., 1998.
34. *Бабик В. М.* Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг. — К.: МАУП, 2001.
35. *Бабик В. М., Головатий М. Ф., Ребкало В. А.* Політична культура сучасної молоді. — К., 1996.
36. *Бабик В. М., Сидоренко О. І.* Засоби масової інформації посткомуністичної України. — К., 1996.
37. *Білорус О. Г.* Кому загрожують міжнародні зарубіжні стратегії // Віче. — 1999. — № 3.
38. *Білоус А.* Виборче законодавство та партійна система України в порівнянні з деякими країнами ЄС та Східної Європи // Нова політика. — 1999. — № 1.
39. *Борисов Б. Л.* Реклама и паблик рилейшнз. Алхимия власти: Курс “Введение в сумму технологий”. — М., 1998.
40. *Борисов В. К.* Теории политических систем. — М., 1991.
41. *Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики /* За ред. М. М. Рябця, Я. В. Давидовича, О. М. Довгоша. — К., 2001.
42. *Викентьев И. Л.* Приемы рекламы и public relations: 215 примеров, 130 учебных задач и 15 практических приложений. Ч. 1. — 2-е изд. — К.: ТРИЗ-ШАНС, 1997.

43. *Власть* при переходе от тоталитаризма к демократизму // Свободная мысль. — 1993. — № 8.
44. *Гаджиев К. С.* Политическая философия. — М., 1999.
45. *Гаджиев К. С.* Геополитика. — М., 1997.
46. *Гаджиев К. С.* Концепция гражданского общества: идейные истоки и основные вехи формирования // Вопросы философии. — 1991. — № 7.
47. *Гаджиев К. С.* Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии. — 1992. — № 2.
48. *Гаець В. М.* Державність України: на шляху до громадянського суспільства // Віче. — 1995. — № 5.
49. *Гальчинський А. С.* Помаранчева революція і нова влада. — К., 2005.
50. *Глобалізація і безпека розвитку: Моногр.* / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. — К., 2001.
51. *Глобальні трансформації і стратегії розвитку* / За ред. О. Г. Білоруса. — К., 1998.
52. *Головатий М. Ф.* Мистецтво політичної діяльності. — К.: МАУП, 2002.
53. *Головаха Е. К., Бекешикіна І. Є., Небоженко В. С.* Демократизація общества и развитие личности: от тоталитаризма к демократии. — К., 1992.
54. *Горбатенко В. П.* Політична модернізація і місцеве самоврядування // Правова держава: Щорічник наук. праць. — 1996. — Вип. 7.
55. *Горбатенко В. П.* Політичне прогнозування: Теорія, методологія, практика. — К.: Генеза, 2006.
56. *Гуггенбергер Б.* Теория демократии // Полис. — 1991. — № 4.
57. *Давид Р.* Основные правовые системы современности. — М., 1998.
58. *Дай Т., Зиглер Х.* Демократия для элиты. — М., 1991.
59. *Даль Р.* Введение в экономическую демократию. Введение в американскую политику. — М., 1991.
60. *Дашутін Г., Михальченко М.* Український експеримент на терезах гуманізму. — К.: Парлам. вид-во, 2001.
61. *Дахин В.* Политическая культура и власть // Свободная мысль. — 1996. — № 1.
62. *Дегтярев А. А.* Предмет и структура политической науки // Вестн. МГУ. — 1996. — № 4. — Сер. Полит. науки.
63. *Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А.* Гражданин и власть. — М., 1994.

64. *Дарендорф Р.* Дорога к свободе: демократизация и проблемы в восточной Европе // Вопросы философии. — 1990. — № 9.
65. *Дубов И., Пантелеев С.* Восприятие личности политического лидера // Психол. журн. — 1992. — Т. 13; № 6.
66. *Д'Эстен Жискара.* Власть и жизнь. — М., 1990.
67. *Желев Ж.* Фашизм: тоталитарное государство. — М., 1991.
68. *Зеленько Г.* Навздогінна модернізація: досвід Польщі і України. — К., 2003.
69. *Зінько С.* Ислам у сучасній світовій політиці. — Л., 2005.
70. *Каменская Г. В., Родионов А. Н.* Политические режимы современности. — М., 2004.
71. *Канетти Э.* Масса и власть. — М., 1997.
72. *Кара-Мурза С. Г.* Манипуляция сознанием. — М., 2000.
73. *Ковалевский М.* Происхождение современной демократии. — М., 1989. — Т. 1.
74. *Ковлер А. И.* Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории. — М., 1990.
75. *Ковлер А. И.* Кризис демократии? Демократия на рубеже XXI века. — М., 1997.
76. *Комаров С. А.* Общая теория государства и права. — М., 1998.
77. *Котигоренко В.* Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний аспект. — К., 2004.
78. *Кремь В. Г., Ткаченко В. М.* На терезах глобалізму // Політика і час. — 1999. — № 1–2.
79. *Кузьмин А. И.* Демократия: некоторые вопросы теории, методологии и практики. — М., 1986.
80. *Лобер В.* Демократия: от зарождения идеи до современности. — М., 1991.
81. *Лукашевич А. М.* Глобалістика. — Л., 2000.
82. *Мамут Л. С.* Этатизм и анархизм как типы политического сознания. — М., 1989.
83. *Матвиенко В. Я.* Социологический анализ в политике. — К., 1995.
84. *Михальченко Н. И.* Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? — К., 2001.
85. *Михальченко К. И., Банг Х. Х.* Взаємодія політики і економіки в умовах прискореної трансформації суспільств як предмет соціально-філософського дослідження. — К., 1999.

86. *Пойченко А. М.* Політика: теорія і технологія діяльності.— К., 1994.
87. *Пешлер Ж.* Демократія. — М., 1994.
88. *Проблемы* теории государства и права: Учеб. пособие / Под ред. М. Н. Марченка — М., 1999.
89. *Пуфлер Е.* Парти́йна система незалежної України. Особливості формування, тенденції подальшої трансформації // *Нова політика*. — 1997. — № 1.
90. *Рассел Б.* Власть: новый социальный анализ. — К., 1996.
91. *Ребкало В.* До нової парадигми політичної культури // *Політологічний вісник*. — К., 1993.
92. *Рудич Ф. М.* Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: Моногр. — К., 2002.
93. *Рябов С. Г.* Державна влада: проблеми авторитету і легітимності. — К., 1996.
94. *Салмин А. М.* Современная демократия. — М., 1992.
95. *Сарторі Джовані.* Порівняльна конституційна інженерія. — К., 2001.
96. *Теория* государства и права: Учеб. для вузов. — М., 1999.
97. *Тойнби А.* Постыжение истории. — М., 1991.
98. *Токвиль Ал.* О демократии в Америке. — М., 1994.
99. *Тоффлер О.* Проблемы власти на пороге XXI века // *Свободная мысль*. — 1992. — № 2.
100. *Трипольський В. О.* Демократія і влада. — К., 1999.
101. *Українська* політична нація: генеза, стан, перспективи / В. С. Крисаченко, О. С. Власик — К., 2004.
102. *Хабермас Ю.* Вовлечение другого. Очерки политической теории. — СПб.: Алетейя, 2001.
103. *Халипов В. Ф.* Власть: основы кратологии. — М., 1996.
104. *Хакер Е.* Що є політична теорія // *Політологічні читання*. — 1993. — № 1.
105. *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права. — М., 1997.
106. *Цыганов А. П.* Современные политические режимы: структура, типология, динамика. — М., 1995.
107. *Шумпетер Й.* Капіталізм, соціалізм і демократія. — К., 1995.
108. *Щедрова Г. П.* Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян. — К., 1994.
109. *Юдин Ю. А.* Политические партии и права в современном государстве. — М., 1998.

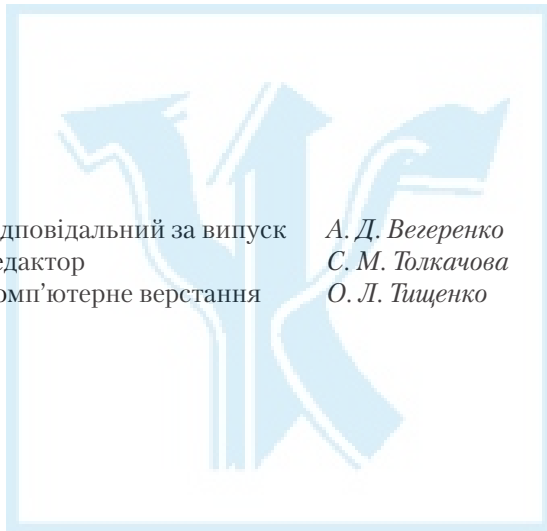
110. *Якушик В. М.* Різновиди політичних режимів // Віче. — 1995. — № 9.

Першоджерела

111. *Алмонд Г., Верба С.* Гражданская культура и стабильность демократии // Полис. — 1992. — № 4.
112. *Арендт Х.* Джерела тоталітаризму: Спільний видавничий проєкт телеканалу “1+1” та видавництва “Дух і літера” / Пер.з англ. Володимира Верлока, Дмитра Горчакова. — К.: Дух і літера, 2002.
113. *Арендт Х.* Истоки тоталитаризма. — М.: ЦентрКом, 1996.
114. *Арон Р.* Демократия и тоталитаризм.— М., 1993.
115. *Вебер М.* Политика как призвание и профессия // Избр. произведения. — М., 1990.
116. *Вебер М.* Протестантская этика и дух капитализма // Избр. произведения. — М., 1990.
117. *Гегель Г. В. Ф.* Философия права / АН СССР; Ин-т философии / Ред. сост. Д. А. Керимов, В. С. Нерсисянц; Пер. с нем. Б. Г. Столпнер, М. И. Левина; Вступ. ст. В. С. Нерсисянц. — М.: Мысль, 1990.
118. *Даль Роберт А.* Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція / Пер. з англ. О. Д. Білогорського. — Х.: Каравела, 2002.
119. *Истон Д.* Категории системного анализа политики // Антология мировой политической мысли. — Т. 2. — М., 1997.
120. *Кант И.* Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане (1784) // Соч.: В 6 т. — М., — 1966. — Т. 6.
121. *Истон Д.* Системный анализ политической жизни. — М., 1965.
122. *Лейпхарт А.* Демократия в многосоставных обществах: сравнительные исследования. — М., 1997.
123. *Поппер К.* Відкрите суспільство та його вороги. — К.: Основи, 1994. — Т. 1, 2.
124. *Ростову Д.* Переходы к современной демократии: попытка динамической модели // Полис. — 1996. — № 5.
125. *Фридрих К., Бжезинский З.* Тоталитарная диктатура и автократия // Тоталитаризм: Что это такое? (Исслед. заруб. политиков). — М.: ИНИОН, 1993. — Ч. 2.
126. *Хайек Ф. А. фон,* Дорога к рабству: Пер. с англ. / Предисл. Н. Я. Петракова. — М.: Экономика, 1992. — 176 с.
127. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций // Полит. исследования. — 1994. — № 1.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Загальна теорія політики”	5
Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни “Загальна теорія політики”	7
Список літератури	21

Відповідальний за випуск *А. Д. Везеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп'ютерне верстання *О. Л. Тищенко*

Зам. № ВКЦ-3745

Підп. до друку 19.01.09. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний графаретний.
Ум. друк. арк. 1,74. Обл.-вид. арк. 1,52. Наклад 50 пр.
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*